

תלמידי ישיבת
מרכז הרב

מכדורה
מורחבת

חובות
הלבבות

אב-תשרי
שנה שנייה

10

הלימוד היומי כאמנה

מסע שורשים מעמיק בספרי היסוד של גדולי הדורות,
בסופו תדע את עיקרי האמונה של עם ישראל!

פרטים על התכנית בגוף החוברת

לימוד יומי באמונה | חובות הלבבות

רבנו בחיי אבן פקודה, מחבר הספר הנפלא "חובות הלבבות", היה מבין
ההוגים המקוריים ביותר בישראל. בספרו פורץ הדרך יצר מקצוע חדש
בספרות העברית - לימוד המוסר. תורת המוסר שלו מעמידה במרכז את
אהבת אלוהים, אהבה הנובעת מדעת אלוהים.

הנושא המרכזי בו עוסק הספר הוא החובות המוטלות על לב האדם בכלל
וליבם של ישראל בפרט מלבד המצוות המעשיות המוטלות על האיברים.
חובות אלה, לדבריו, הם גולת הכותרת של היהדות.

בדרך הסברתו הייחודית פונה המחבר אל השכל וההיגיון, הוא מבקש
לשכנע, לא לאיים ולא לדכא. בכך הוא סולל דרך המובילה לעבודת
אלוהים שלמה - בתיקון מידות הלב והמעשים כאחד. ספר זה שנכתב לפני
כמעט אלף שנים הינו רלוונטי וחיוני גם לאדם המאמין בן זמננו.

זו היא החוברת העשירית בסדרת 'לימוד יומי באמונה'. באמצעות הלימוד
נעשיר את עולמנו הרוחני ונקיף באופן קבוע, שיטתי ומגוון, את ספרי
היסוד של אמונת ישראל.

ללמוד-להעמיק-להתחבר

חובות הלבבות

10

הלימוד היומי כאמנה

10

אתר ערוץ מאיר

מכון תורה
תלמידי ישיבת

ישיבה

נשמה בשביל

תלמידי ישיבת
מרכז הרב

אתר ישיבה

לימוד יומי באמונה

חובות הלבבות

אב-תשרי שנה שנייה

יוצא לאור על ידי ארגון בשביל הנשמה
ללמוד-להעמיק-להתחבר
בשיתוף:

יוצא לאור על ידי ארגון 'בשביל הנשמה'

תלמידי ישיבת מרכז הרב

מערכת: דוד גלילי, הרב יהושע וייסינגר, משה שטרנברג.

כתיבה: הרבנים - אוריאל אבינר, אריאל אליהו, אברהם בורשטיין, יהודה ברגמן, אמציה ברקוביץ, מרדכי ברקוביץ, דודי גרינפלד, איתי טוכפלד, אלחנן כהן, ליאור לביא, ש"י לוי, שלמה ליפשיץ, יהונתן לנגה, מאיר שמחה מונדשיין, לירן עוקשי, אפרים צימרמן, שלמה קורץ, חיים קטן, ירדן נתן קליינמן, יחזקאל קרנץ, נתנאל רוזן ויאיר רוזנבלום.

ביקורת: הרב ירון גרופמן, הרב יהודה ויינגוט, הרב אבינועם זומר, הרב ליאור לביא, הרב מיכאל לוצקי.

עורך ראשי: עזריאל שפנגנטל.

סדר ועימוד: עמירם יוסף קדוש 0548-408676, 0556-684412.

עיצוב כריכה: יסכה אהרוני 0527-203819, צוריאל גביזון 0524-435256.

עריכת לשון: אלעד ברנד 0524-895436, אליהו כהן 0527-808918.

שיווק והפצה: דוד נהרי 0549-434934

טקסט: ספר חובות הלבבות הודפס באדיבות משפחת ליברמן וכל הזכויות על הטקסט שמורות להם.

תודה לרב יצחק שילת והרב אלישע אבינר על הליווי והייעוץ.

תודה למסייעים במלאכת הקודש - יונתן אדלר, דוד אורליאן, אריאל ביגל, ניסים בן שמחון, מיכאל ברגשטיין, יעקב ברין, נחמה גוטמן, יצחק מאיר האיתן, יוחנן לובין, ניב מדמון, דוד מלכיאל, איתי מרקוביץ, אריאל פישר, אלירן פרארי, עומר פרארי, יהודה פרנקו, ענבל קסטנבאום, רבקה קרנץ, ישי רקנטי, ידידיה שנדורפי, מרדכי שנדורפי, יהודה שרעבי ולכל השותפים במלאכה.

החוברת יוצאת בשיתוף פעולה עם ישיבת רעותא ואתרי האינטרנט 'ישיבה' ו'מכון מאיר'.

הלימוד מוקדש לעילוי נשמת ההרוגים בפיגוע במרכז הרב.

© כל הזכויות שמורות ל: 'בשביל הנשמה' (ע.ר.). מותר להעתיק ולצלם לצרכי לימוד פרטי בלבד.

לעילוי נשמת

הרב **פנחס יהודה ליברמן** ז"ל

בן הרב ר' **טוביה** ז"ל

בעל מחבר ספר

"פירוש לב טוב - לחובות הלבבות"

ואשתו

חנה **הינדה** ז"ל

בת ר' **אברהם מרדכי** ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

חובות הלבבות

מעטים הם גדולי ישראל עליהם ניתן לומר שחוללו מהפכה בעם ישראל. רבנו בחיי אבן פקודה הוא ללא ספק אחד מהם, מחבר הספר הנפלא "חובות הלבבות", שהיה מבין ההוגים המקוריים ביותר בישראל. הוא חי לפני כ-900 שנים בספרד וכיהן כדיין.

חידושו העיקרי בספרו הוא למעשה המצאת מקצוע חדש בספרות העברית - לימוד המוסר. תורת המוסר שלו מעמידה במרכז את אהבת אלוהים, אהבה הנובעת מדעת אלוהים. המחבר פונה בראש ובראשונה אל השכל וההיגיון, הוא מבקש לשכנע, לא לאיים ולא לדכא. בדרכו הוא סולל דרך המובילה את האדם בכלל ואת האדם מישראל בפרט להתקרב לאלוהים ולתקן את מידותיו.

הספר עוסק במצוות הדתיות המוטלות על לב האדם ככלל ועל ליבם של ישראל בפרט - 'חובות הלבבות'. חובות אלו שייכות למסגרת המצוות השכליות התלויות בשיקול דעת ובהיגיון. הסולם בו מוביל המחבר את הקורא מציב בהתחלה את דעת אלוהים ובסיום את הדבקות בו. בכך, 'חובות הלבבות' הוא למעשה הספר הראשון בתולדות עם ישראל המפרט בצורה יסודית ושיטתית את עבודת ה' של האדם מישראל.

בחוברת זו לא נוכל להקיף את שערי הספר כולו. מתוך עשרת השערים בחרנו חמישה חלקים מרכזיים בהם מתבלטת במיוחד שיטתו של המחבר ויש בהם כדי ללמד על מגמתו העיקרית בספר זה. אנו תקווה שלימוד חלקים אלו יעורר את הרצון ללימוד הספר כולו.

פרקי הספר הנלמדים במהדורה זו:

- הקדמת הספר - חשיבותם ומרכזיותם של חובות הלבבות על פי התורה.....7
- שער עבודת האלוהים - יצירת הזיקה והקשר בינינו לבין אלוהים.....75
- שער הביטחון - השלכת ילבנו על אלוהים וביטחוננו בו.....143
- שער הכניעה - ההבנה שכל ערכו וכוחותיו של האדם תלויים באלוהיו.....175
- שער התשובה - התשובה לדרך ה' אחרי הסטייה ממנה.....209

משיבים את האמונה אל הלב כולנו מצטרפים ללימוד יומי באמונה כדי להקיף

מסע שורשים מעמיק בספרי היסוד של גדולי הדורות

כדי לדעת

לימוד קבוע שיטתי ומגוון שבסופו תדע את עיקרי האמונה של עם ישראל

כדי להתחבר

לבורא עולם

מה המטרה? להקיף ספרי ראשונים ואחרונים העוסקים בנושאי אמונה ולבנות בתוכנו עולם אמוני עשיר ומסודר.

מתי מסיימים? המחזור הראשון יימשך עד לסוף שנת תשע"ה - שנת השמיטה.

כמה זמן לומדים? מספר דקות מדי יום.

איך לומדים? < מהבסיס: חומרי הלימוד יופצו בחוברות ובמייל.

< להבין: ביאורים להרחבה ולהעמקה.

< יחד: שיעורי אמונה בפריסה ארצית.

בהמשך

משנת הרמב"ם (אגרות, פרקי יסוד במשנה תורה), ספר העיקרים, אמונות ודעות, מהר"ל, חסידות, הרב קוק ועוד מספריהם של רבותינו הראשונים והאחרונים

תוכנית השנה השנייה

תשרי-כסלו: הקדמות הרמב"ם
טבת-אדר א': מהר"ל
אדר ב'-ניסן: דרשות הר"ן
אייר-תמוז: הרב קוק
אב-תשרי תשע"ה: חובות הלבבות

לצפייה בלימוד באינטרנט או לקבלת הלימוד במייל
היכנסו עכשיו לאתר ישיבה או מכון מאיר:

www.yeshiva.org.il

www.meirtv.co.il

הקדמה

הקדמת חובות הלבבות היא מפתח לספר כולו. בהקדמה זו משרטט רבנו בחיי את הסיבות שהניעו אותו לחבר את ספרו. מתוך התבוננות שכלית ומתוך לימוד דברי התורה וחז"ל, נראה שהמצוות המוטלות על הלב תופסות מקום משמעותי וחשוב בעבודת ה'. אך למרות חשיבות התחום הרחב של חובות הלבבות, כלל לא עוסקים בו. כל סוגיית המצוות המוטלות על הלב אינו נושא שנלמד ומדובר דיו בקרב לומדי התורה. הלב נזנח. כשהלב אינו מתפקד כראוי אז הבריאות הרוחנית של האדם לוקה בחסר. כשלומדי התורה עוסקים בצד המעשי והנגלה של התורה, מתוך כוונות נמוכות ולא מטהרים את ליבם. ממילא גם המון העם מושפע מכך ועבודת ה' שלו חסרה וחלקית. רבנו בחיי הניף את הדגל של עבודת ה' הפנימית, העבודה שלב. הוא מוכיח באופן ברור שזהו העיקר של התורה, שעיקר תשומת הלב וההשקעה הנפשית של עובד ה' האמיתי צריכים להיות בטהרת הלב ובחובות המוטלות עליו. לאותם עובדי ה' וכן גם לעצמו, חיבר רבנו בחיי ספר המבאר מצוות אלו. הספר כולל עשרה שערים הכוללים בתוכם את כל החובות המוטלות על הלב בעבודת ה'. הלומד אותם יזכר את ליבו ויגיע למדרגה הרמה של עבודת ה' בשלמות ובתמימות, באופן שפיו וליבו יהיו שווים בעשיית רצון ה'.

ביאורים

ספר 'חובות הלבבות' עוסק בעמידה של האדם מול הקב"ה. איך כל אחד יכול להגיע לעבודת ה' שלמה וזכה. לכן אין מתאים מלפתוח את הספר בשבח והודאה למי שאותו אנו עובדים, הקב"ה.

השבח מתחלק לשני חלקים. החלק הראשון הוא שבח על ייחודו של הקב"ה. ה' הוא היחיד שניתן לומר עליו שהוא אחד ואינו מורכב מכמה גורמים. היחיד שניתן לומר עליו שהוא קדמון. וכן היחיד שמתמיד ללא סוף בטובתו. החלק השני הוא הודאה על בריאת העולם ועל בריאתנו אנו. דרך בריאה זו ניתן לראות את גבורת ה', חכמתו העמוקה וטובו הבלתי פוסק.

ה' לא רק ברא אותנו, אלא גם נתן לנו כלים איך לחיות בצורה נכונה ולימד אותנו מהי הדרך בה נצעד. ולכן הטובה הגדולה ביותר שה' השפיע עלינו היא החכמה. רק על ידי החכמה אנו יכולים לעבוד את ה', ולעשות את רצונו. החכמה יכולה להציל אותנו מכעסו של ה' בעולם הזה ובעולם הבא אם נעבוד אותו בלב שלם.

ישנם שלושה סוגים של חכמות:

חכמת היצירות היא החכמה שכוללת את משפחת חכמות הטבע. בחכמה זו אנו למדים על המתרחש בעולמנו. הביולוגיה, הפיסיקה והבוטניקה הם חלק מאותה משפחה.

חכמת השימוש שהיא כל אותם החכמות שעוזרות לנו להשתמש בעולמנו על מנת להפיק ממנו את המירב להצלחתנו. מתמטיקה ונגינה הם חלק מחכמות אלו העוזרות לנו לחשב דברים או להגיע להרפיה נפשית ולשמחה.

שני סוגי חכמות אלו נמוכים מכיוון שהם עוזרים לאדם לחיות את חייו הגשמיים כאן בארץ. אין בהם הכרה בייחודו של האדם ובחלק הרוחני שקיים בו. חלקים אלו רק עוזרים להפיק מהעולם בו אנו חיים את מירב התועלת וההנאה הגופנית.

חכמת האלוהות היא החכמה השלישית. חכמה זו היא החכמה המיוחדת מכולם. היא החכמה שאינה עוסקת בחיי השעה ובעולם הזה, אלא עוסקת במושגים רוחניים: באמונה, בהכרה במציאותו של ה' ובמושגים כמו נשמה, מלאכים ועוד, והיא השער להבין את תורת ה'.

להצלחת בני ואורה שמאי וכל יוצאי חלציהם הי"ו

הקדמה

אמר המחבר: ברוך יי אלהי ישראל, אשר לו יאות ענין האחד האמתי, הקדמון במציאותו, שבח לה' המתמיד טובתו, אשר ברא כל הנמצאות לאותו על אחדותו, ויצר יצירות לעד על גבורתו, והחל חדשות להעיד על חכמתו וגדל טובו, כדכתיב (תהלים קמה, ד): "דור לדור ישבח מעשיך וגבורתיך יגידו", וכתוב (תהלים קמה, י"ב): "יודוך יי כל מעשיך וחסדיך יברכוכה, כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו, להודיע לבני האדם גבורתי ויכבוד הדר מלכותו".

החכמה היא הגדולה שבטובות

והגדולה שבטובות, אשר היטיב בהם הבורא לעבדיו המדברים, אחרי המציאות אותם על תכונות הפרתם בהן גמורה והבנתם שלמה, היא החכמה, אשר היא חיי ריחם ונר שכלם, והמביאה אותם אל רצון האלהים, והמצלת אותם מקצפו בעולם הזה ובעולם הבא, פאשר אמר הכתוב (משלי ב, ח): "כי יי יתן חכמה מפיו דעת ותבונה", ואמר אלהיהו (איוב לב, ח): "אכן רוח היא באנשו ונשמת שדי תבינם", ודניאל אמר (דניאל ב, כא): "יהב חכמתא לחימיו ומנדעא לידעי בינה", ואמר הכתוב (ישעיה מח, יז): "אני יי אלהיך מלמדך להועיל מדריךך בדרך תלך".

חלקי החכמה

והחכמה מתחלקת לשלשה חלקים. החלק הראשון חכמת היצירות, שקורין לה בלשון ערב 'אלעלם אלטבעי', והיא חכמת טבעי הגופות ומקריהן. והחלק השני היא חכמת השמוש, שקורין לה בלשון ערבי 'אלעלם ריאצי', והיא חכמת המנין והשעורים, וחכמת הפוכבים, וחכמת הנגון הנקראת מוזיקא. והחלק השלישי קורין לה בלשון ערבי 'אלעלם אלאהי', והיא חכמת האלוהות, והוא דעת האל יתברך ודעת תורתו ושאָר המִשְׁפָּלוֹת, כִּנְפֵשׁ וְכִשְׁכֵּל וְכֹאֲשִׁים הַרוּחָנִיִּים.

חלקי החכמה הם שערים

וכל חלקי החכמה לפי מחלקת עניניה המה שערים, פתחם הבורא יתברך למדברים להשיג בהם התורה והעולם, אלא שמקצת החכמות הצרף אליהם יותר לענין התורה, ומקצתם הצרף עליהם יותר לתועלת העולם.

החכמות שלצורך העולם

ואשר הצרף אליהם יותר לענין העולם היא החכמה התחתונה, אשר היא חכמת טבעי הגופות ומקריהן, והחכמה התיכונה שהיא חכמת השמוש. ושתי החכמות האלה מורות על כל סודות העולם הזה ותועלותיו והנאותינו ממנו, ומורות על כל עניני המלאכות ומיני התחבולות לצרכי הגופות ולעניני קניני העולם.

יאות - ראוי. **המתמיד טובתו** - המשפיע טובה על הבריות בתמידות. **לאות** - לראיה. **והחל חדשות** - חידש וברא את העולם. **המדברים** - בני האדם. **אחרי המציאות אותם** - בכך שיצירתם. **על** - עם. **יהב חכמתא וכו'** - נותן חכמה לחכמים ומדע ליודעי בינה. **היצירות** - מדעי הטבע. **הגופות** - מיני הברואים. **השמוש** - שהאדם נעזר בהם לצרכיו. **המנין והשעורים** - חשבון והנדסה. **כנפש וכשכל וכאישים הרוחניים** - הכרת הנשמה והמלאכים. **למדברים** - לבני האדם.

ביאורים

מלבד מעלתה של חכמת האלוהות שהיא עוסקת בעניינים רוחניים ומופשטים, יש בה מעלה נוספת. שלא כמו שאר החכמות, החכמה האלוהית מחייבת את העוסק בה שלא לרצות להשיג מלימודה הישגים כלשהם, בין חומריים ובין רוחניים. היא שונה במהותה משאר החכמות אשר מטרותן היא השגת תועלת לאדם הלומד אותם. חכמת האלוהות עומדת בפני עצמה ואסור להפוך אותה לאמצעי להשגת הישגים כלשהם. הלומד את החכמה הזו על מנת להרוויח משהו - מחלל אותה. הוא מתייחס אליה כאל חכמת חול כמו יתר החוכמות הבאות לשרת אותו, ולא כחכמה אלוהית קדושה.

ישנם שלושה כלים כדי להתחבר אל תורת ה' ולעובדו בשלמות:

- א. השכל הישר והבריא שאינו נגרר אחרי תאוות העולם הזה ולא התעקם ברעיונות משובשים.
- ב. התורה שבכתב.
- ג. התורה שבעל פה - כל המסורת והידיעות שעברו אלינו מדור לדור על ידי חז"ל.

על ידי כלים אלה ניתן להבין מהי עבודת ה' הנכונה והראויה. עבודת ה' מתחלקת לשני חלקים:

חובות האברים: אלו אותן המצוות הדורשות מהאדם לבצע פעולות על ידי גופו. חלק זה מאופיין בכך שניתן לראות בגלוי מי מבצע את חובות האברים הללו ומי אינו מבצע אותן. בנוסף לכך, חובות אלו מחולקות לשתי קבוצות: מצוות שטעמן גלוי וידוע, והשכל מבין מדוע יש לעשותן או להימנע מהן, כמו כיבוד הורים או האיסור לגנוב ולרצוח. בקבוצה השנייה נמצאות מצוות שאין השכל מורה לקיימן, כמו איסור שעטנז ואיסור אכילת בשר בחלב.

חובות הלבבות: אלו אותן המצוות המוטלות על ליבו של האדם, ואינם דורשות מעשה ממשי. גם במצוות אלו יש מצוות עשה כמו האמונה בה' ואהבתו וגם מצוות לא תעשה כמו האיסור לחמוד ולא להרהר בעבירות. במצוות אלו לא ניתן לדעת מי מקיימם ומי לא, מכיוון שהם צפונים וחבויים בתוך נפשו של האדם. חלק זה של מצוות מאופיין בכך שכל המצוות הללו מתיישבות על השכל ומובנות לכל מעמיק מדוע אנו חייבים לקיימן.

הרחבות

• תורה שלא לשמה

אך ללמד אותה כדי להגיע אל הנאות העולם אסור לנו. כמו שמדגיש רבנו בחיי, הרצוי ביותר הוא הלימוד לשמה. אך למעשה: "אמר רב יהודה בשם רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה" [סוטה כב:]. הסביר רבי חיים מוולוז'ין: "באמת כמעט בלתי אפשר לבא תיכף בתחילת קביעת לימודו למדרגת לשמה כראוי, כי העסק בתורה שלא לשמה הוא שמתוך כך יוכל לבא למדרגת לשמה, ולכן גם הוא אהוב לפניו יתברך, כמו שבלתי אפשר לעלות מהארץ לעליה (לקומה העליונה) אם לא דרך מדרגות הסולם. ולזה אמרו: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, אמרם לעולם רוצה לומר בקביעות, היינו שבתחלת לימודו אינו מחוייב רק שילמוד בקביעות, תמיד, יומם ולילה, ואף אם לפעמים ודאי יפול במחשבתו איזה פניה לגרמיה (לצורך עצמו, שלא לשמה) לשום גאות וכבוד וכיוצא, עם כל זה אל ישים לב לפרוש או להתרפות ממנה בעבור זה חס ושלוים, אלא אדרבה יתחזק מאד בעסק התורה, ויהא נכון ליבו בטוח שודאי יבוא מתוך כך למדרגת לשמה, וכן הוא גם כן בענין המצוות על דרך זה" [נפש החיים שער ג, ג].

כך ניתן להסביר את הלשון 'אסור', בה השתמש רבנו בחיי: אסור ללמוד שלא לשמה, אבל כשרצונו להתקדם ולהגיע לבסוף לדרגת 'לשמה' - זהו לימוד 'לשמה'.

לעילוי נשמת שאול בן חיים ומזל ז"ל נכד הרב אפרים טייאר צ"ל

אך החכמה שהצריך אליה יותר אל התורה היא החכמה העליונה, והיא החכמה האלוהית, ואנחנו חייבין ללמד אותה כדי להבין ולהגיע אל תורתנו, אך ללמד אותה כדי להגיע אל הנאות העולם אסור לנו. ואמרו רבותינו (גדלים סב, א): "תנאי, לאהבה את יי אלהיך לשמע בקולו ולדבקה בו" (דברים ל, ט), שלא יאמר אדם אקרא כדי שיקראוני חכם, אשנה כדי שיקראוני רבי, אשנה כדי שאהיה זקן ואשב בשיבה, אלא למד מאהבה, וסוף הכבוד לבא". ואמרו (שם): "עשה דברים לשם פעלם, ודבר בהם לשמם, ואל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדם לחתך בהם". ואמרו (עבודה זרה יט, א): "אשרי איש ירא את יי במצותיו חפץ מאד" (תהלים קיב, א) אמר רבי אלעזר 'במצותיו' ולא 'בשכר מצותיו', כדתנן (אבות פ"א, מ"א): "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הווי כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס, ויהי מורא שמים עליכם".

מטרת לימוד
החכמה
האלוהית

השערים לדעת
התורה

השערים שפתחם הבורא לדעת תורתו ודתו הם שלשה. האחד מהם, השכל הנצל מכל פגע, והשני, ספר תורתו הנתונה למשה נביאו, והשלישי, הקבלות שקבלנו מקדמונינו שקבלו מן הנביאים עליהם השלום. וכבר הקדים לבראם הרב הגדול רבנו סעדיה ז"ל במה שיש בו די.

חלקי חכמת
התורה

אך חכמת התורה מתחלקת לשני חלקים. האחד מהם, לדעת חובות האברים, והיא החכמה הנראית, והשני, לדעת חובות הלבבות, והם המצפוניים, והיא החכמה הצפונה.

חובות האברים: חלקו לשני חלקים. האחד מהם, מצוות שמחייב בהן השכל אפילו אם לא חייב בהן התורה. והחלק השני, מצוות השמע, שאין השכל מחייב בהן ולא דוחה אותן, כאסור בשר בחלב ושעטנז וכלאים והדומה להם כמה שנגעלמה ממנו עלת אסורם ועלת חיוב מה שנתחייבנו מהן. אך חובות הלבבות כל שרשיהן הן מן השכל, כאשר אבאר בעזרת השם.

וכל המצוות הן נחלקות למצוות עשה ולמצוות לא תעשה. ואין אנו צריכין לבאר את זה במצוות האברים, מפני שהן ידועות לכל. אבל אני זוכר מצוות עשה ומצוות לא תעשה שבחובות הלבבות מה שידעמן לי, כדי שיהיה דמיון למה שלא אזכר מהם בעזרת השם יתברך.

מצוות עשה
שבחובות
הלבבות

וממצוות עשה שבחובות הלבבות, שנאמין כי יש לעולם בורא גראו מאין, ושאיין כמוהו, ושנקבל עלינו יחודו, ושנעבדהו בלבנו, ושנתבונן בפלאי יצירותיו כדי שיהיו לנו לאות עליו, ושנבטח בו, ושנקנע מפניו, ושנירא אותו, ונפחד ונבוש מהשקיפו על נגלותו ונסתרותיו, ושנסתף לרצונו, וניחד מעשינו לשמו, ושנאהב אותו ואת אהביו כדי להתקרב אליו, ונשנא את שונאיו, והדומה לזה, כמה שאינו נראה מן האברים.

הלאווין שבחובות
הלבבות

אך הלאווין שבחובות הלבבות, הפך כל אלו, וגם מהם: שלא נחמד ולא נקם ולא נטר את בני עמנו, כדכתיב (ויקרא יט, יח): "לא תקם ולא תטר את בני עמך", ומהם שלא נהרהר בעברות, ולא נתאם, ולא נסכים לעשותם, ומה שדומה לזה, במה שהוא במצפון האדם ולא ישקיף עליו זולתי הבורא, כדכתיב (ירמיהו י, י): "אני יי חוקר לב בתן פליות", וכתיב (משלי כ, כו): "ני יי נשמת אדם חפש כל חדריו בטן".

שהצריך אליה וכו' - הנצרכת ביותר להסתייע בה להבנת התורה. החכמה האלוהית - העוסקת בענייני אמונה ויראת ה'. הנאות העולם - למשל: כדי שיכבדוהו. אשנה - אלמד משניות. עשה דברים לשם פעלם - עשה מצוות להם רצון ה'. עטרה להתגדל בהם וכו' - שמטרת העשייה היא כדי שיכבדוהו. במצותיו - מטרת עשייתו היא המצווה עצמה. והשערים - הדרכים, האמצעיים. השכל הנצל מכל פגע - שכל נקי וישר ללא חשש טעות. הקבלות - תורה שבעל-פה. חובות האברים - חובות הלבבות. הצפונה - הנסתרת, שאינה ניכרת לאחרים האם קיים מצוות אלו או לא. השמע - שנעשות רק מחמת הציווי (שמיעה בקול ה'). ולא דוחה אותן - אין סתירה שכלית לקיומן. עלת - סיבת. שרשיהן - מבוססות ומיוסדות. זוכר - מזכיר. דמיון וכו' - דוגמה. לאות עליו - ההתבוננות בבריאה מלמדת אותנו את החכמה האלקית המופלאה. ושנבטח לרצונו - נשתוקק לעשות רצון ה'. וניחד וכו' - שמעשינו יהיו רק לשם ה' ללא פניות זרות. אהביו - תלמידי חכמים, יראי ה'. הפך כל אלו - הפוך מהמצוות עשה שנמנו לעיל. נסכים - נחליט. ולא ישקיף וכו' - רק הקב"ה רואה את קיום מצוות חובות הלבבות.

